2021-024

Archeologienota Kortenberg Leuvensesteenweg 348

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Gwendy WYNS

10-2-2021

Titel: Archeologienota Kortenberg Leuvensesteenweg 348

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Gwendy Wyns

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2021A420

Intern projectnummer: 2021.024

Locatiegegevens: Vlaams-Brabant, Kortenberg, Leuvensesteenweg 348

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 162833 en Y: 175365; X: 162994 en Y: 175454

Kadastergegevens: Kortenberg, afdeling 1, sectie B, perceel 488A (zie figuur 7)

Topografische kaart: zie figuur 5 en 6

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Gwendy Wyns (assistent-archeoloog) en initiatiefnemer

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 10/02/2021

© Acke & Bracke bvba, Damstraat 206A, 9180 Moerbeke-Waas. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING 4

1.1. WETTELIJK KADER 4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT 4
1.2.1. VRAAGSTELLING 4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN 4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE 5
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE 5
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK 6
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN 6
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING 6
1.3.5. SELECTIE BRONNEN 6

2. BUREAUONDERZOEK 7

2.1. HUIDIGE TOESTAND 7
2.2. GEPLANDE WERKEN 8
2.3. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING 10
2.3.1. TOPOGRAFISCHE SITUERING 10
2.3.2. LANDSCHAPPELIJKE SITUERING 12
2.3.3. BODEMKUNDIGE SITUERING 14
2.3.4. GEOLOGISCHE SITUERING 16
2.4. HISTORISCHE SITUERING 18
2.5. ARCHEOLOGISCHE SITUERING 25

3. SYNTHESE 27

3.1. ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON 27
3.2. AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK 27
3.3. VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM 28
3.4. VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM 29
3.5. BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN 31

4. SAMENVATTING 33

5. BIBLIOGRAFIE 35

6. BIJLAGES 36

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Kortenberg in de Leuvensesteenweg (provincie Vlaams-Brabant), waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaard gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied en van de directe omgeving werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.[1] Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt[2], de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius[3], een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.[4] Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.[5]

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

[1] https://cai.onroerenderfgoed.be/

[2] http://www.geopunt.be/kaart

[3] http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/

[4] http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/

[5] http://www.ngi.be/topomapviewer/

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie werd gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast werd in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en werden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen werd afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand

Het plangebied is ca. 6731m² groot en heeft een oost-west georiënteerde quasi rechthoekige vorm. Zowel in het noorden als in het zuiden grenst het aan private woningen langs de Leuvensesteenweg en Minneveldstraat. Ten oosten grenst het aan landbouwgrond, ten westen aan het zorgcentrum Residentie Hertog Jan. Het volledige projectgebied is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Er zijn geen afscheidingen of begroeiing aanwezig, langs de noordelijke en zuidelijke perceelgrens bevinden zich enkele bomen. Het maakte in een recent verleden deel uit van een manége die gesitueerd was op de plaats van het huidige zorgcentrum.

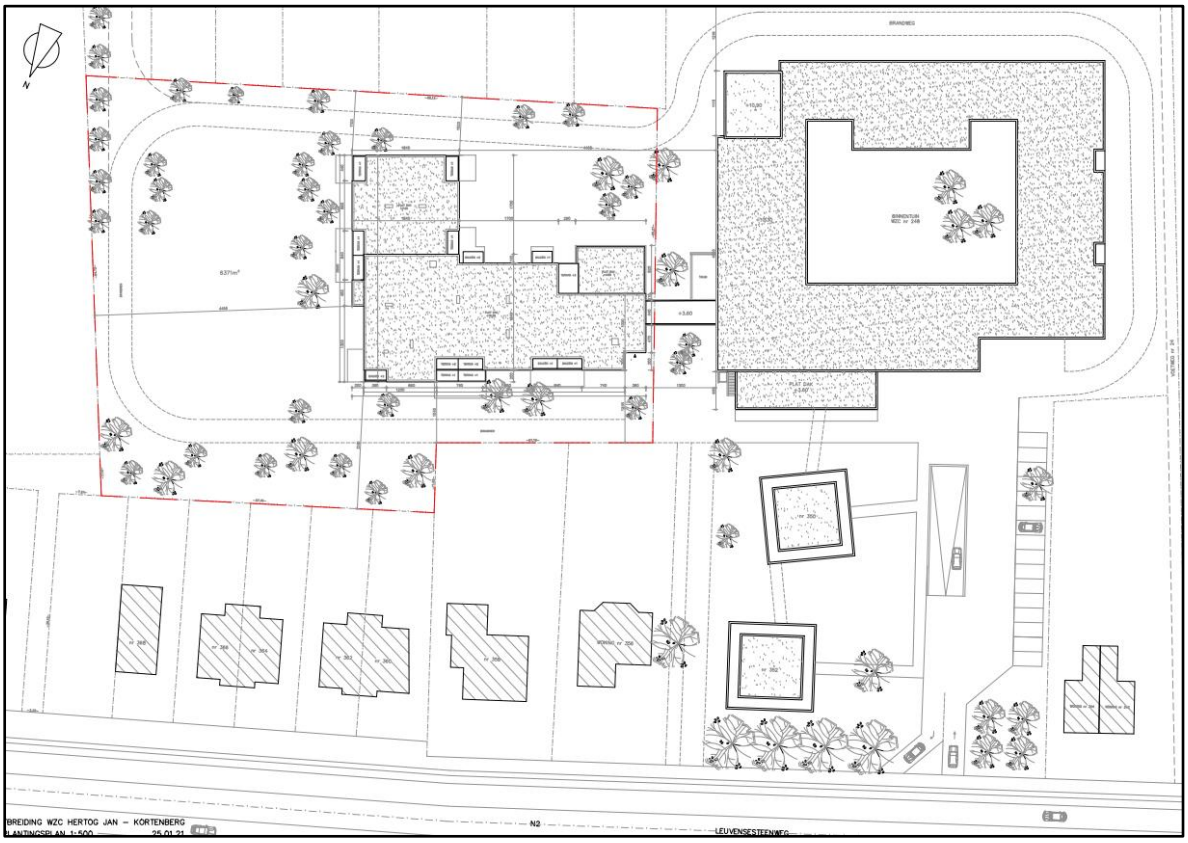
Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2020 (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

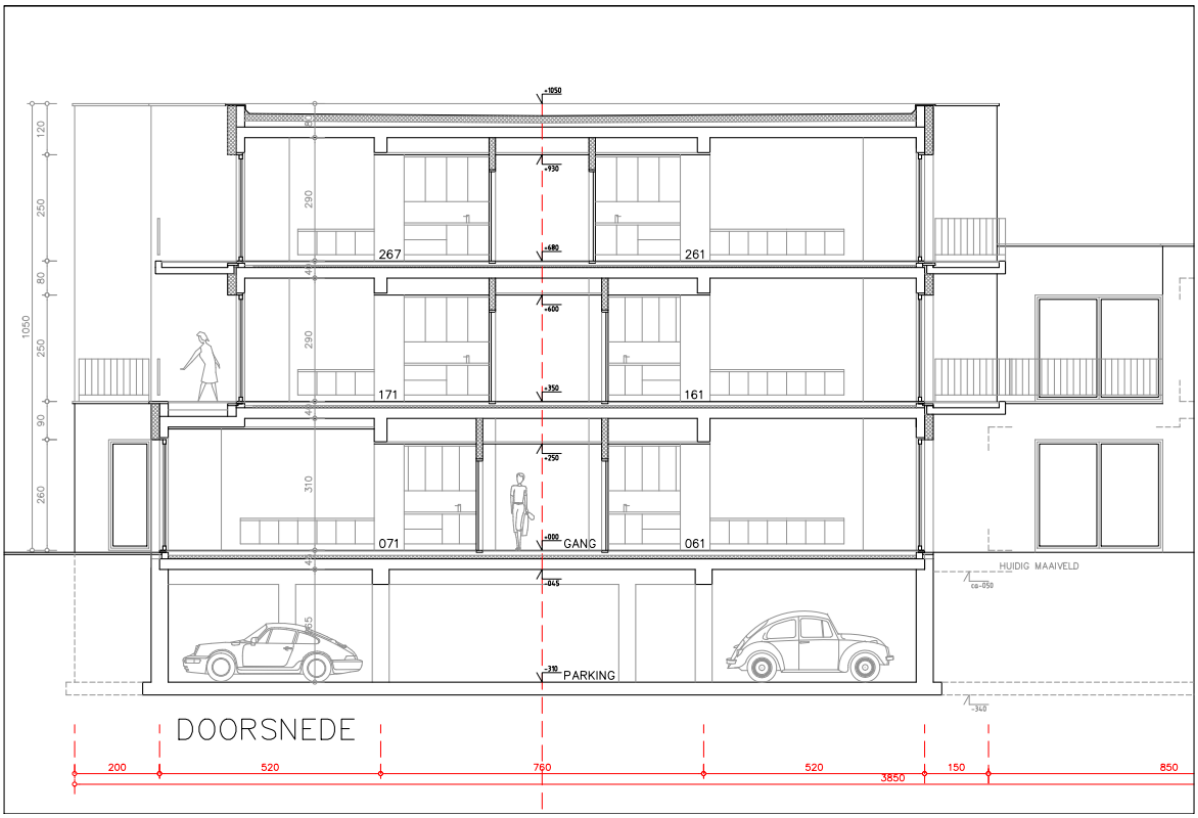
Op het plangebied is een uitbreiding van het aanpalende zorgcentrum gepland. De uitbreiding omvat een gebouw in het westelijk deel van het terrein waarin 32 zorgflats ondergebracht zullen worden. Het wordt met een corridor in de noordwestelijke hoek van het terrein verbonden met het huidig zorgcentrum. De unit zal volledig onderkelderd worden met een ondergrondse parking die verbonden zal worden met de ondergrondse parking onder het huidige zorgcentrum. Hiervoor zal ca. 3,1 tot 3,5m afgegraven worden. Rondom het terrein zal een brandweg aangelegd worden, deze volgt de perceelsgrenzen en sluit in het noord- en zuidwesten aan op een reeds bestaande wegenis van het zorgcentrum. In het westelijk deel van het terrein wordt een groenzone ingericht, verspreid langs de wegenis en het gebouw worden een aantal bomen aangeplant.

Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van de ondergrondse parkeergarage, het aanleggen van de brandweg en het inrichten van de groenzone kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

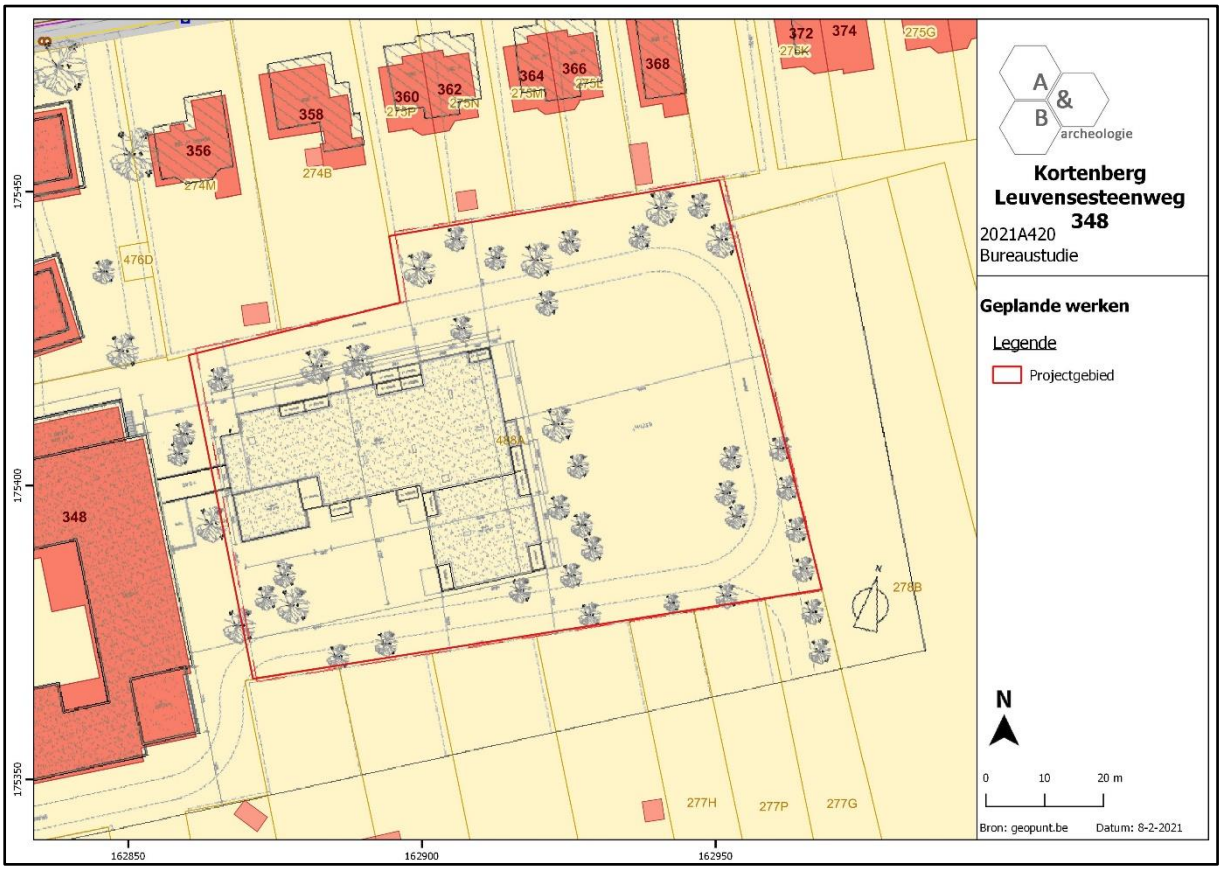
Het ontwerpplan is te vinden in bijlage, een uitsnede hieruit is hieronder weergegeven.

Figuur 2 Uittreksel uit het plan geplande werken, het noorden bevindt zich links onderaan (bron: initiatiefnemer).

Figuur 3 Doorsnede van het plan 'geplande werken' met weergave van de ondergrondse parkeergarage. (bron: initiatiefnemer)

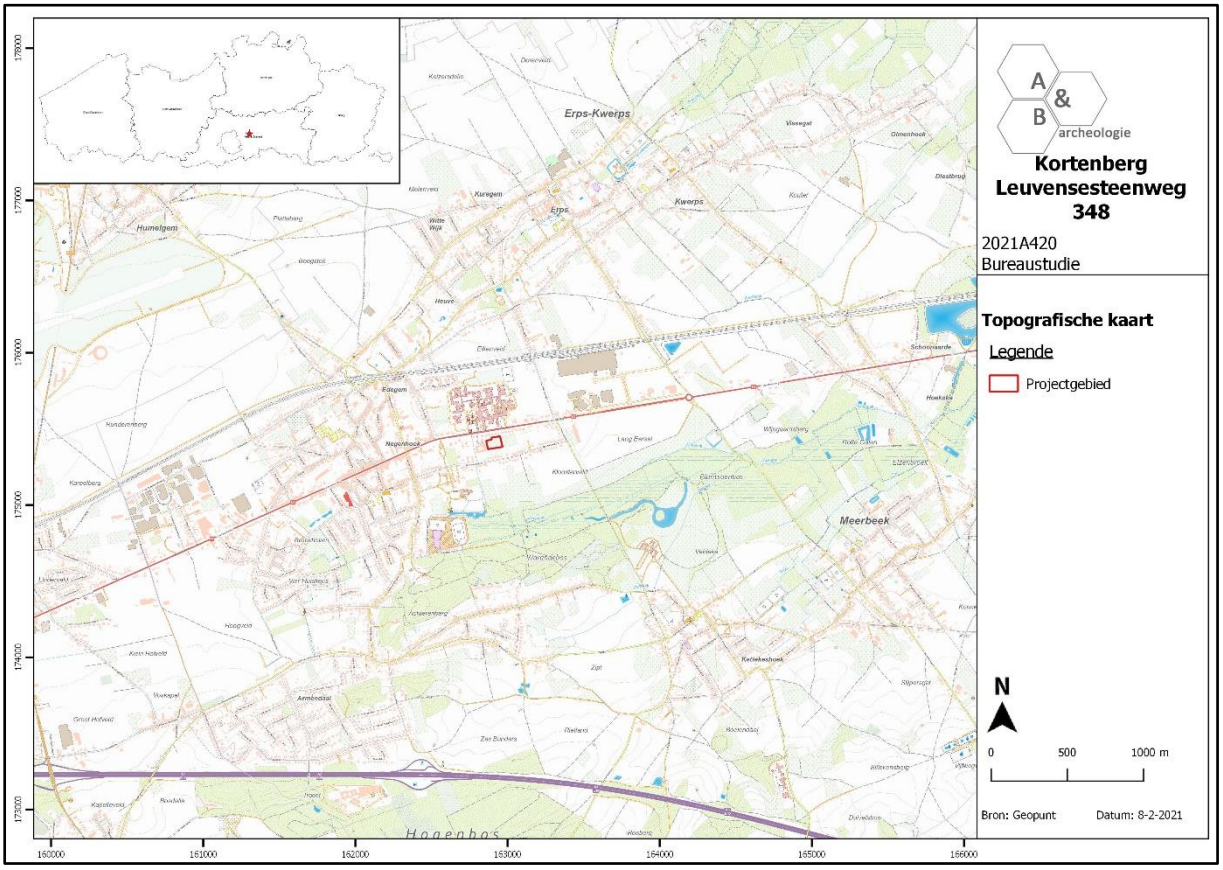

Figuur 4 Projectie van de geplande werken op het GRB (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

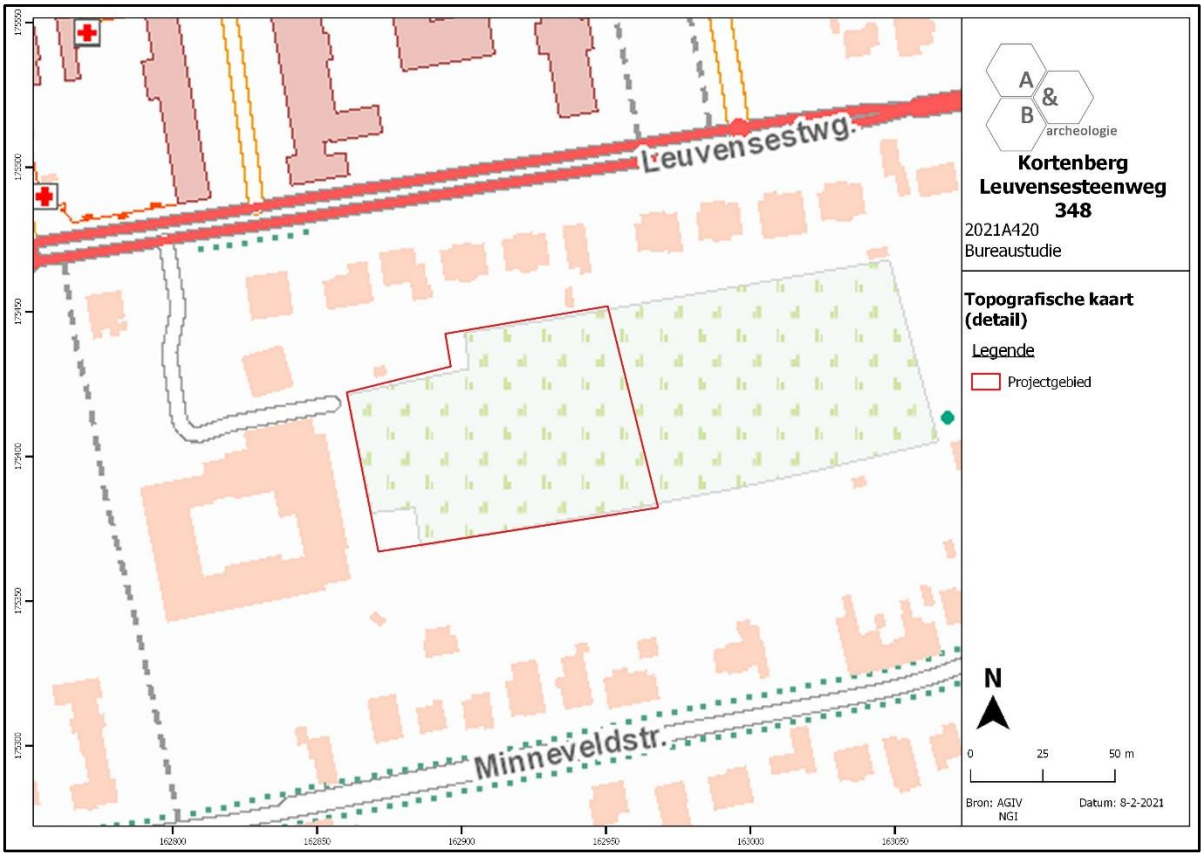
2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

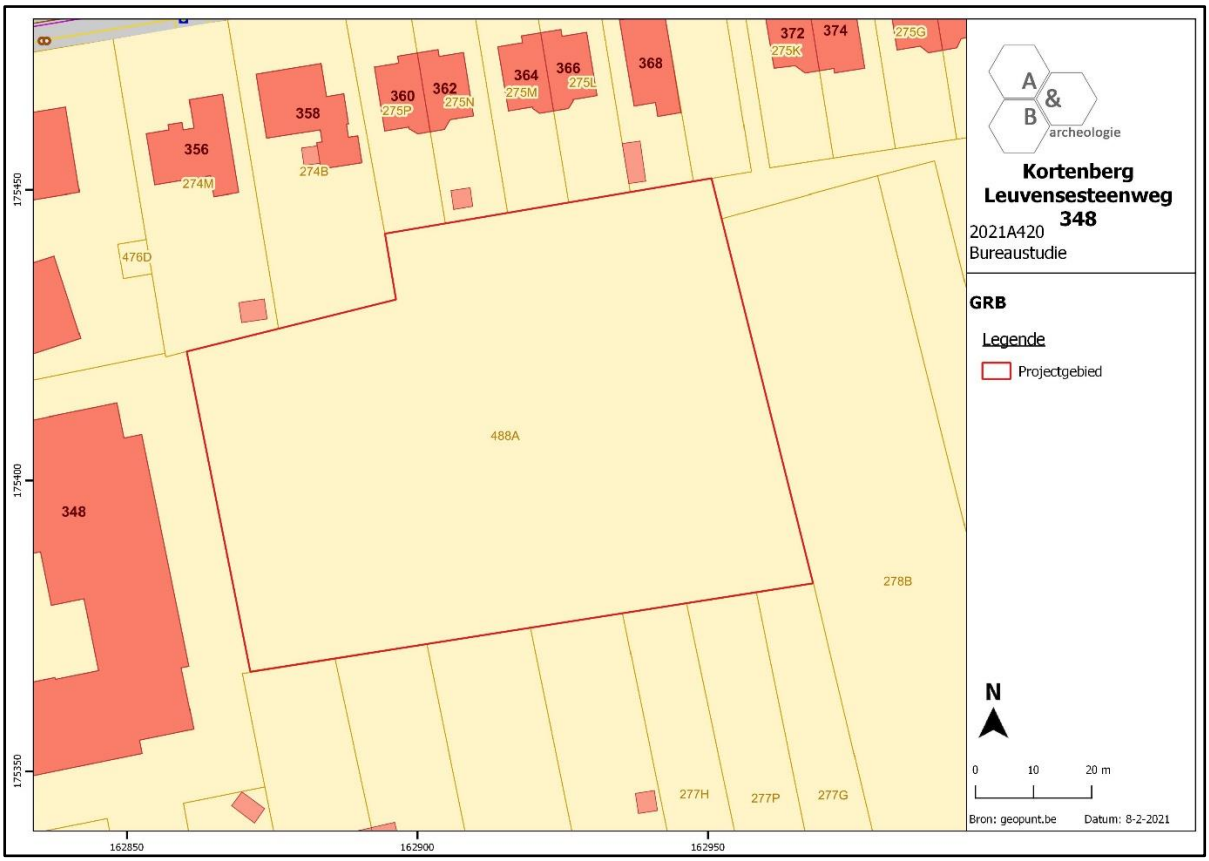
De gemeente Kortenberg is vrij centraal gelegen in de provincie Vlaams-Brabant, tussen de steden Brussel in het westen en Leuven in het oosten. De gemeente bestaat uit de deelgemeenten Everberg, Meerbeek, Erps-Kwerps en Kortenberg zelf. Ze wordt centraal van west naar oost doorkruist door de spoorlijn Brussel-Leuven en de Leuvensesteenweg die hier parallel mee loopt. Het projectgebied bevindt zich langs de Leuvensesteenweg op ca. 900m ten oosten van het centrum van Kortenberg. Het wordt vrijwel volledig ingesloten door bebouwing langs de Leuvensesteenweg en de Minneveldstraat. Ten oosten wordt het begrensd door landbouwgrond. Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied aangeduid als 'Akkerbouw', wat overeenkomt met het huidige gebruik. Kadastraal bevindt het plangebied zich te: Kortenberg, afdeling 1, sectie B, perceel 488A.

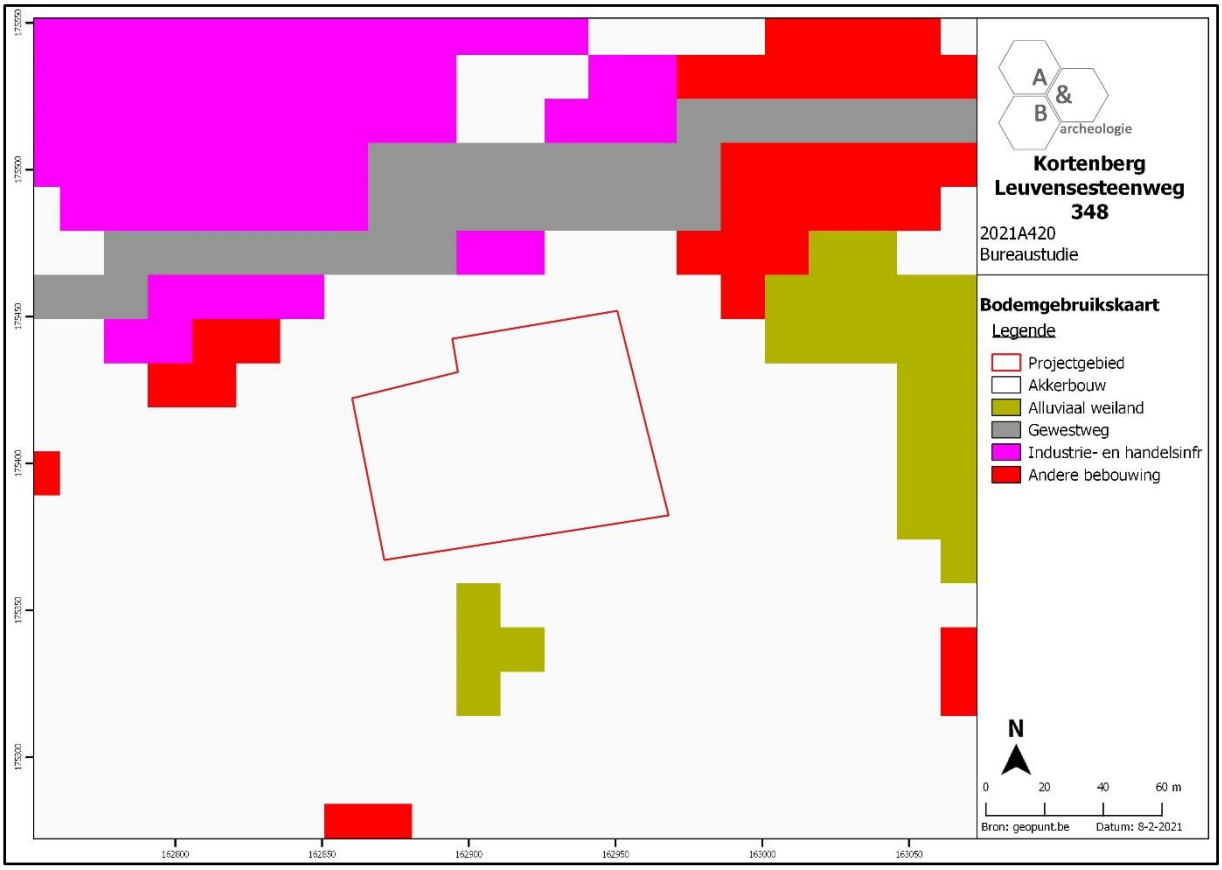
Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

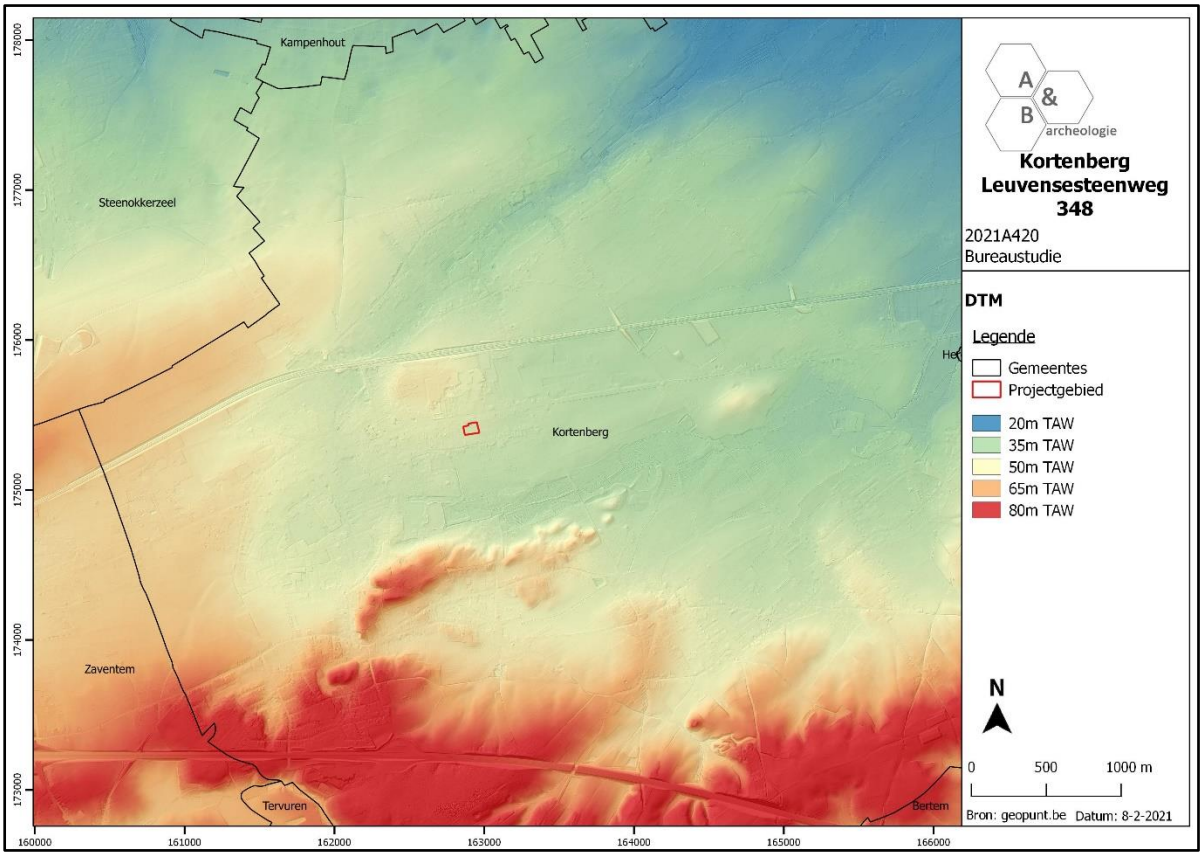
Figuur 7 Zicht op het kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be).

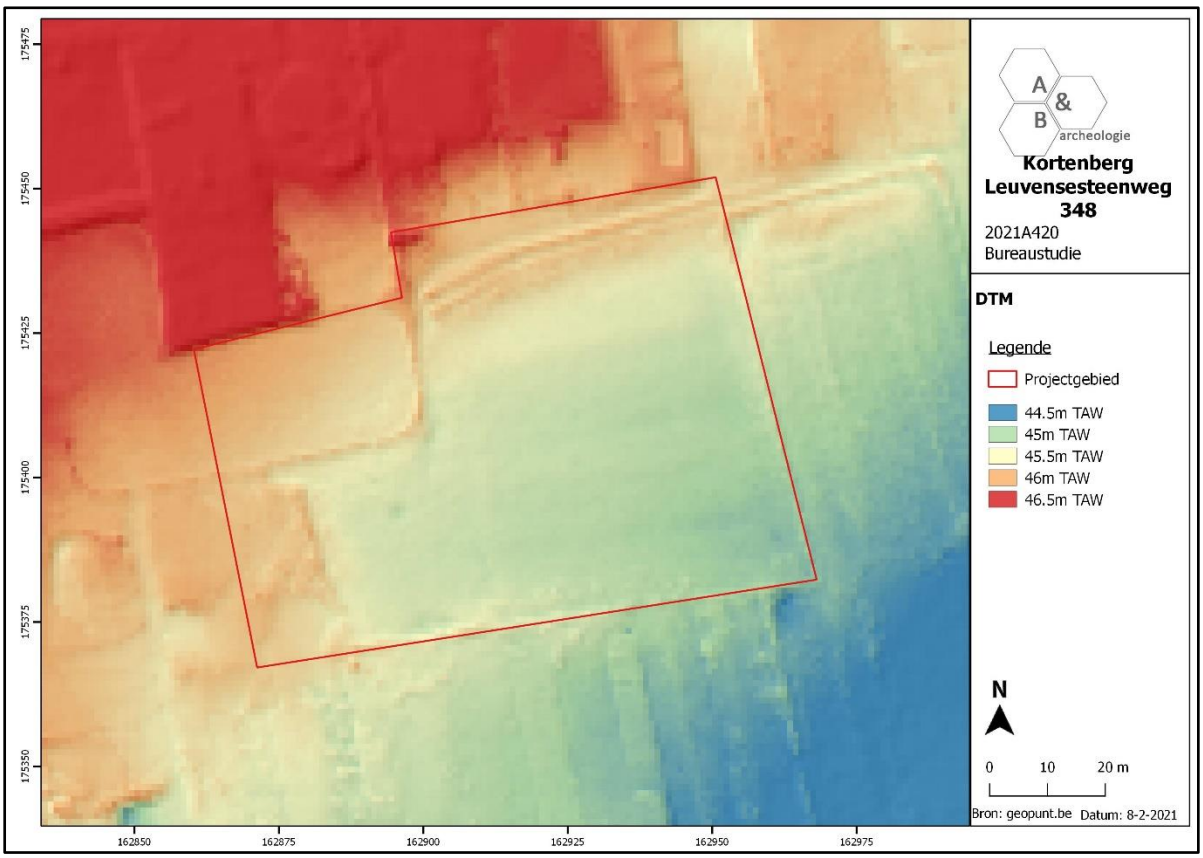
Figuur 8 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.3.2. Landschappelijke situering

Kortenberg is landschappelijk op te delen in 2 gebieden; ten noorden is de lager gelegen Vlaamse Vallei gelegen, ten zuiden het hoger gelegen Brabants leemplateau. Langs de rand van het plateau bevindt zich de vallei van de Molenbeek. Het plangebied is gelegen ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug die zich verder ten westen uitstrekt. De vallei van de Molenbeek bevindt zich ca. 550m ten zuiden. Het plangebied zelf helt af richting het zuidoosten, van +46m naar +45m TAW. Op deze kaart is nog de inrichting van het plangebied ten tijde van de manége te zien. Op de bodemerosiekaart uit 2016 is het plangebied gekarteerd als laag erosiegevoelig.

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

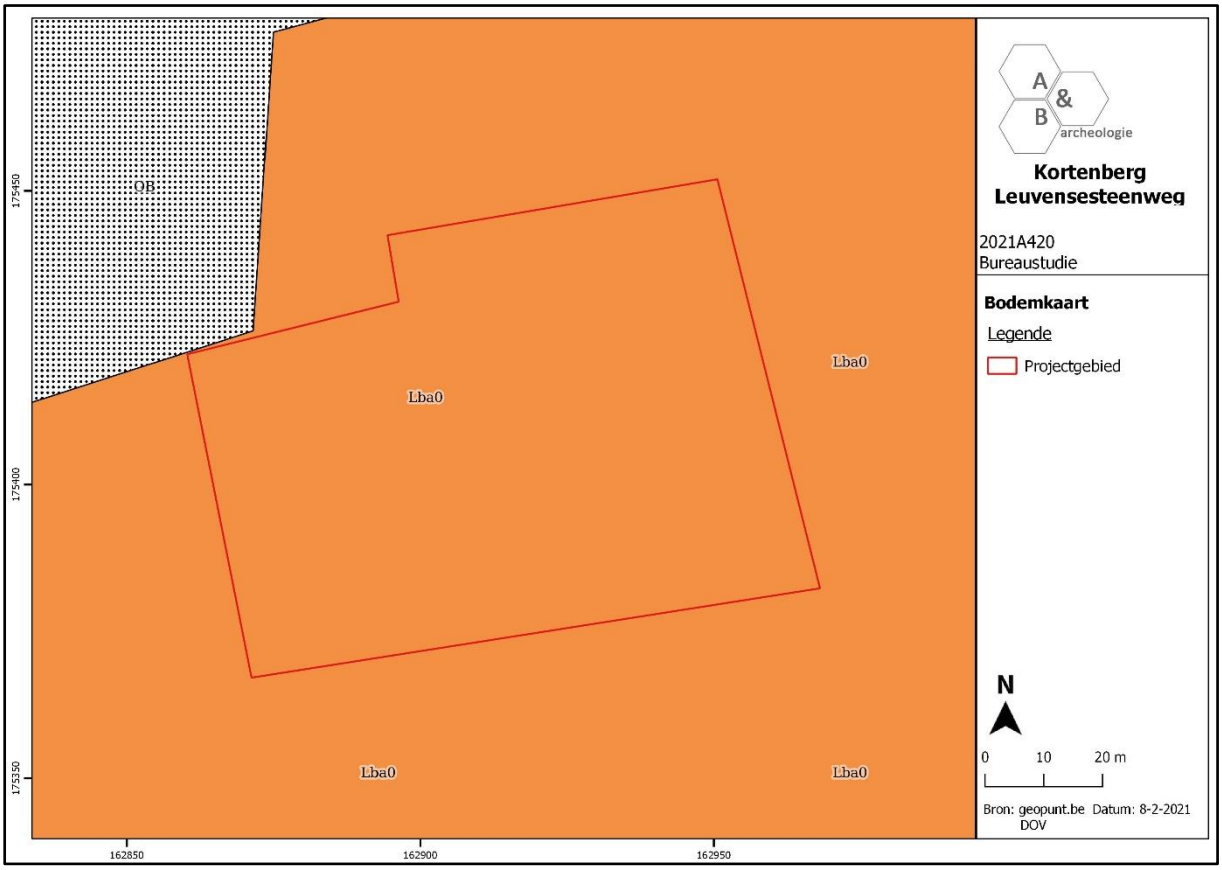
Figuur 10 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, detail (bron: geopunt.be).

2.3.3. Bodemkundige situering

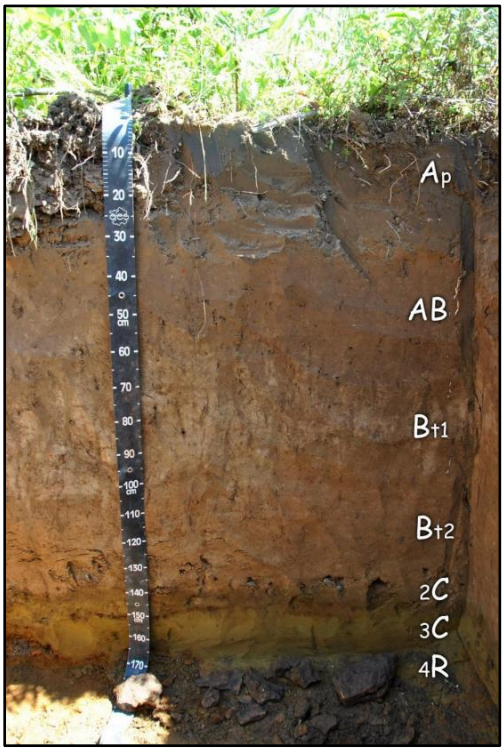
Op de bodemkaart worden een Lba0 op het terrein gekarteerd, een droge zandleembodem met textuur B-horizont. Deze gronden met textuur B horizont hebben een Ap die ongeveer 25 cm dik is, donkerbruin matig humeus en die rust op een zwak humeuze, bruinachtige overgangshorizont, 30 tot 40 cm dik, hieronder komt een meer kleiige textuur B horizont voor. De ondergrond is soms gestratifieerd met afwisselend lemige en zandige laagjes (. . . z). Normaal is de aan klei uitgeloogde horizont meer dan 40 cm dik (Abao) in andere gevallen werd door erosie het profiel afgeknot en rust de Ap direct op de textuur B (Lba1). Roestverschijnselen liggen dieper dan 120 cm. De waterhuishouding is gunstig. De Lba gronden zijn geschikt voor veeleisende akkerteelten (tarwe, suikerbieten), zeer geschikt voor weinig eisende teelten (haver, rogge, aardappelen). Ze komen in aanmerking voor appel, peer, pruim, perzik, niet voor kers. De substraatgronden zijn minder geschikt dan de diepe Lba gronden.

Net ten westen van het projectgebied, op de plaats van het huidige zorgcentrum werd in 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.[6] De bodemopbouw hier aangetroffen is waarschijnlijk vergelijkbaar met deze van het plangebied. Onder een donkerbruine A(p) horizont is een AB horizont aangeduid. Een E-horizont, was niet meer waarneembaar, door aanvoer van organisch materiaal en bioturbatie is deze vervaagd tot een overgangshorizont die als “AB horizont” aangeduid is. Hieronder bevonden zich verschillende Bt horizonten, kleiaanrijkingshorizonten. Op 130cm diepte bevond zich tertiair materiaal: eerste een laag van basisgrind bestaande uit rolkeien met daaronder glauconiethoudend grofzand, typisch voor het Diestiaan. Het archeologisch vlak werd aangelegd in de bovenste delen van de Bt horizont.

[6] Van de Konijnenburg et al. 2014.

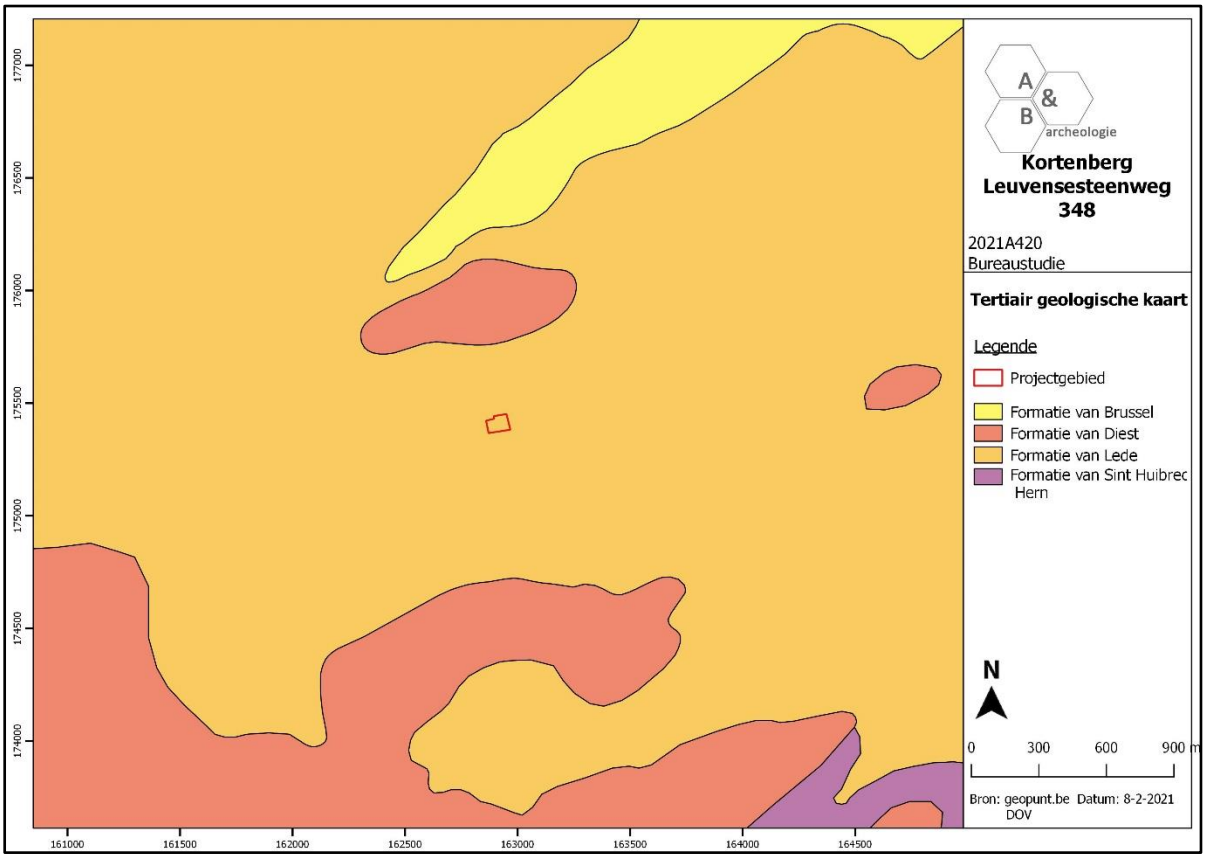
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

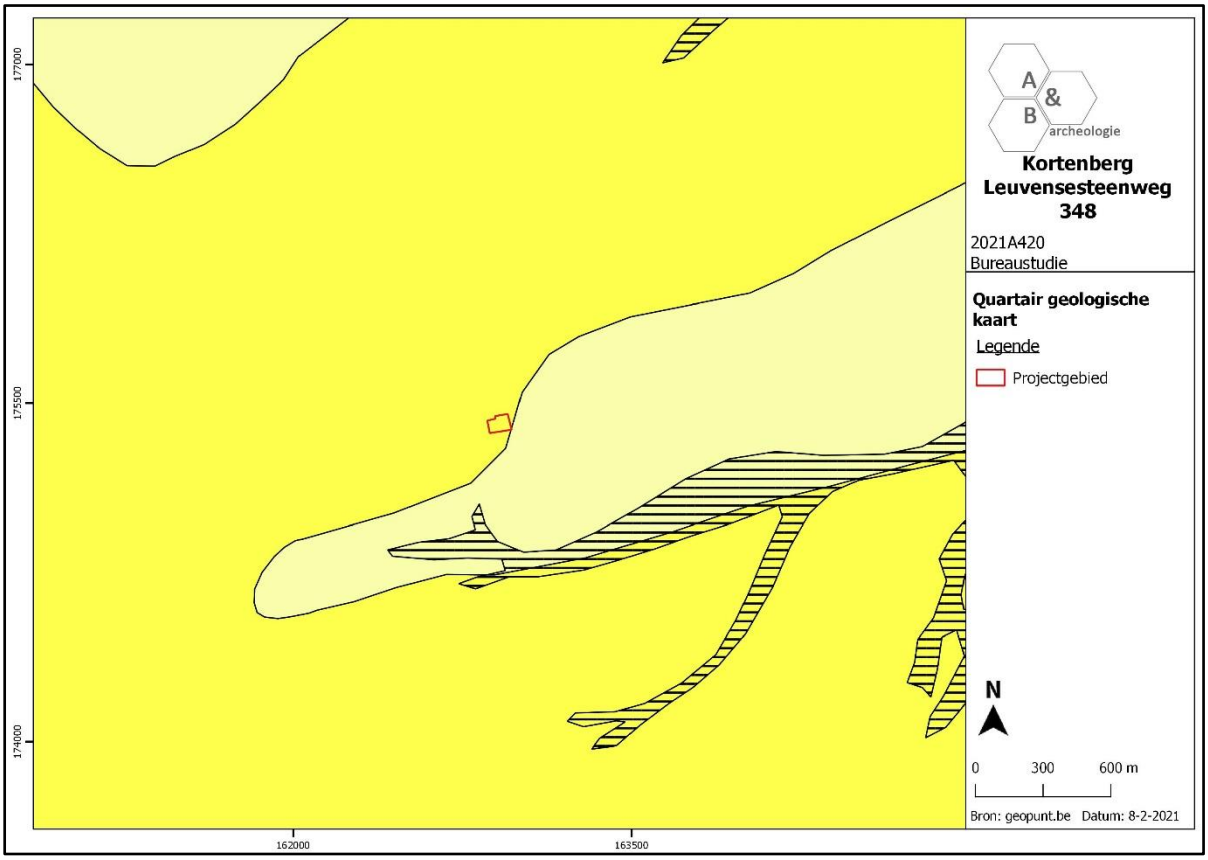
Figuur 12 Bodemprofiel van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op de terreinen van het aanpalende zorgcentrum (bron: Van de Konijnenburg et al. 2014.)

2.3.4. Geologische situering

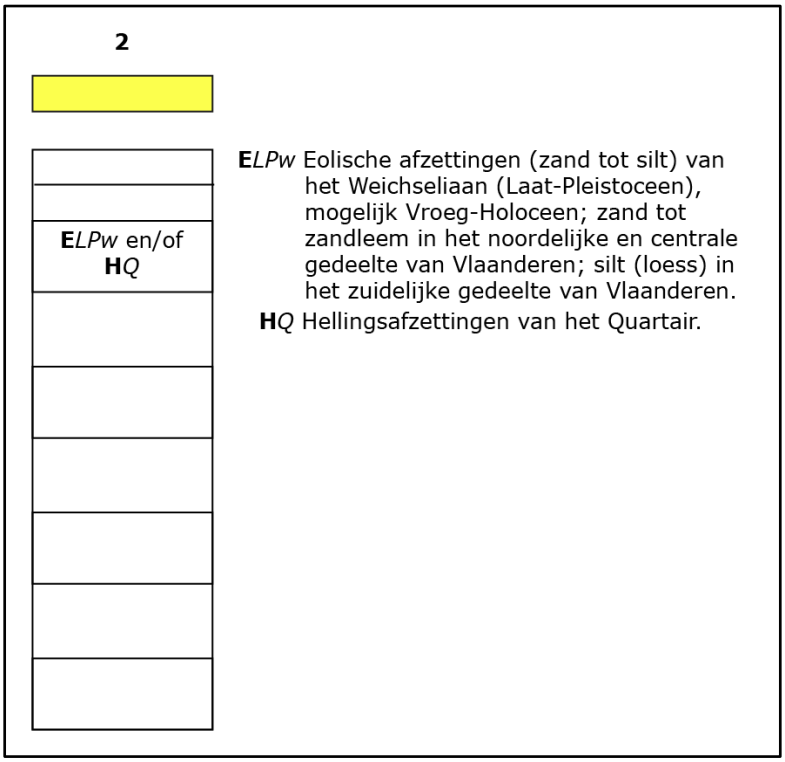
De tertiaire opbouw ter hoogte van het plangebied bestaat uit afzettingen die toebehoren aan de Formatie van Lede: lichtgrijs fijn zand, soms kalksteenbanken, kalkhoudend, fossielhoudend (Nummulites variolarius), soms glauconiethoudend, basisgrind. De Quartaire geologische kaart geeft aan dat er ter hoogte van het plangebied geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (2) voorkomen. De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 13 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 14 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

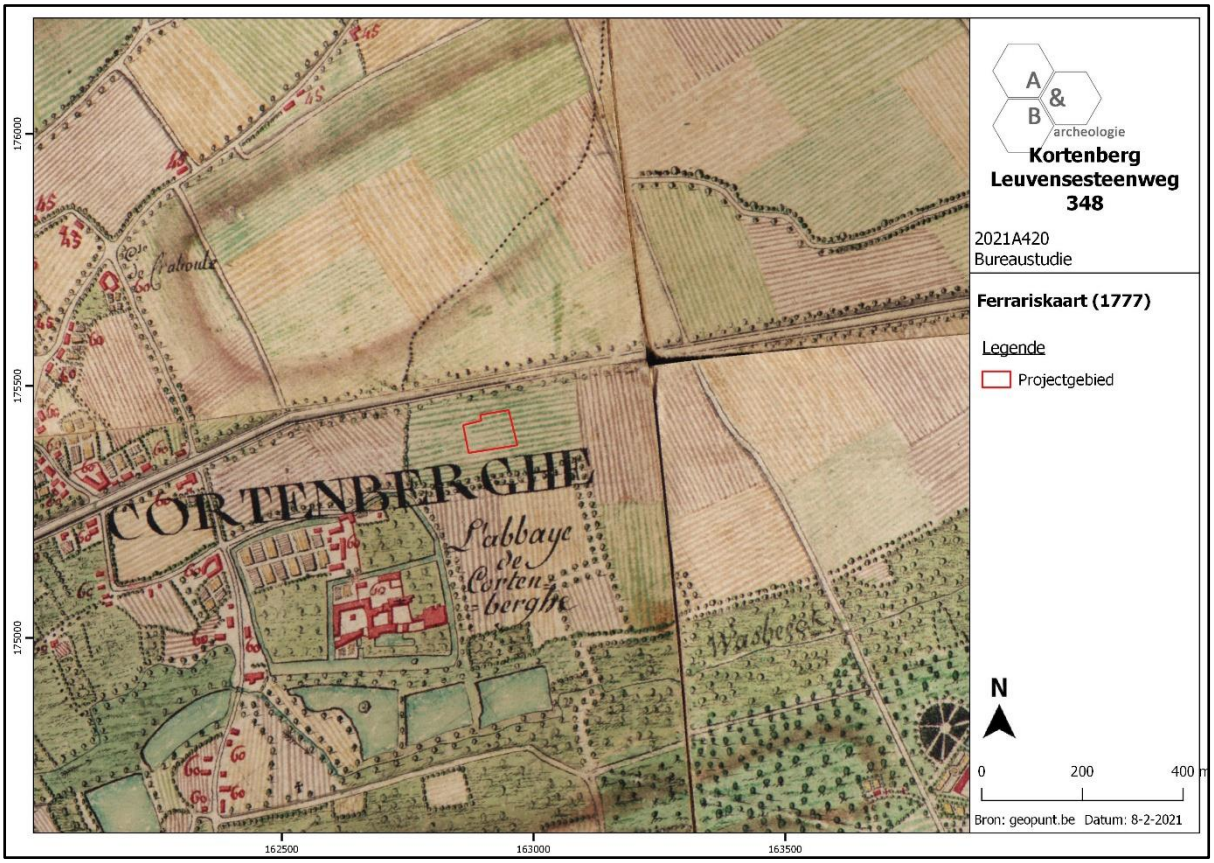
Figuur 15 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering

In 1095 erkende Gualgericus, bisschop van Kamerijk, het bestaan van de religieuze gemeenschap op de Curtenbergh. Daarom wordt 1095 als stichtingsdatum van Kortenberg aanvaard. De kloosterlingen verhuisden in 1222 van deze heuvel naar het dal aan het Minneveld waar nu nog steeds de Abdij van Kortenberg is gevestigd. Ingevolge haar strategische ligging nabij de oude baan Leuven – Brussel en de Waalsebaan, halverwege de hertogelijke residenties in Leuven en Brussel, kreeg de abdij van Kortenberg op politiek vlak een belangrijke rol toebedeeld. Van oudsher is Kortenberg de woonplaats van de Heren van Cortenberg, die een belangrijke rol speelden in de geschiedenis van het Hertogdom Brabant. Met het Charter van Kortenberg dat op 27 september 1312 in de abdij van Kortenberg door hertog Jan II van Brabant werd getekend, werd de eerste keure op het Europees vasteland van die aard bezegeld, als tweede charter over de rechten van de burgers na de Magna Carta. 7 De toezichthoudende Raad van Kortenberg zou er tot in 1375 om de drie weken vergaderen. Tijdens de godsdiensttroebelen respectievelijk in 1572 en 1584 werden de abdijgebouwen geplunderd en door brand vernield waarna ze in de loop van de 17de eeuw, vermoedelijk vanaf 1601, werden heropgebouwd en hersteld.

De evolutie van het plangebied kan gevolgd worden vanaf het einde van de 18de eeuw. Op de Ferrariskaart van ca. 1777 is te zien dat het plangebied zich in een uitgestrekt akkerlandschap bevindt ten noordoosten van de Abdij van Kortenberg en op een zekere afstand van het centrum van Kortenberg. De Leuvensesteenweg en de Minneveldstraat zijn reeds aanwezig, het plangebied is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. In de 19de eeuw blijft de invulling van het plangebied onveranderd. Op luchtfoto's van eind 20ste eeuw is te zien hoe de bebouwing in de omgeving van het plangebied toeneemt. In deze periode is ten westen van het plangebied een manege gevestigd waarvan ook het plangebied deel uitmaakt. Op een klein deel van het plangebied is in deze periode bebouwing terug te vinden. In de uiterst zuidwestelijke hoek is een deel van een bijgebouw zichtbaar op de luchtfoto van 1971. De rest van het terrein blijft in gebruik als weiland/landbouwgrond. Ca 2000 is in de noordwestelijke hoek een piste aangelegd. In 2014-2015 worden de gebouwen van deze manege afgebroken en wordt ten westen van het plangebied het zorgcentrum opgericht.

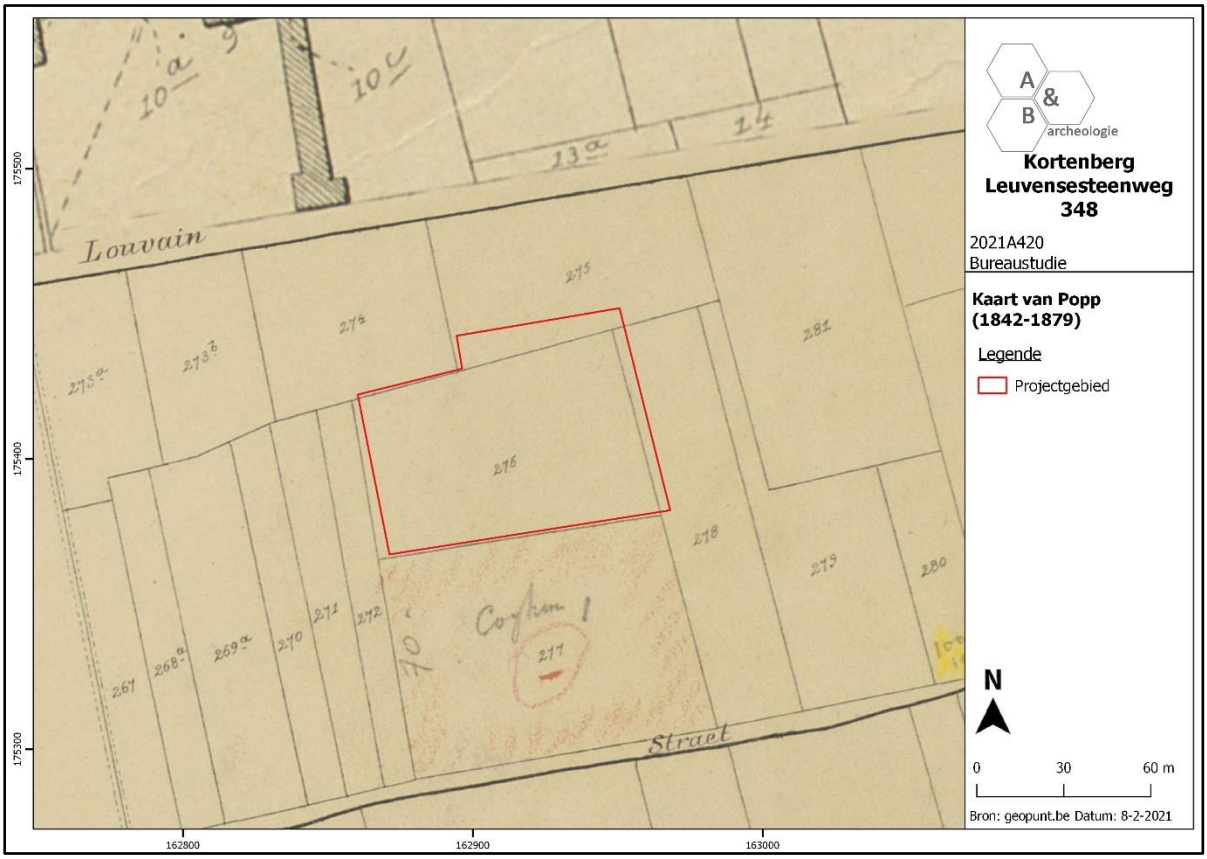
[7] https://nl.wikipedia.org/wiki/Kortenberg

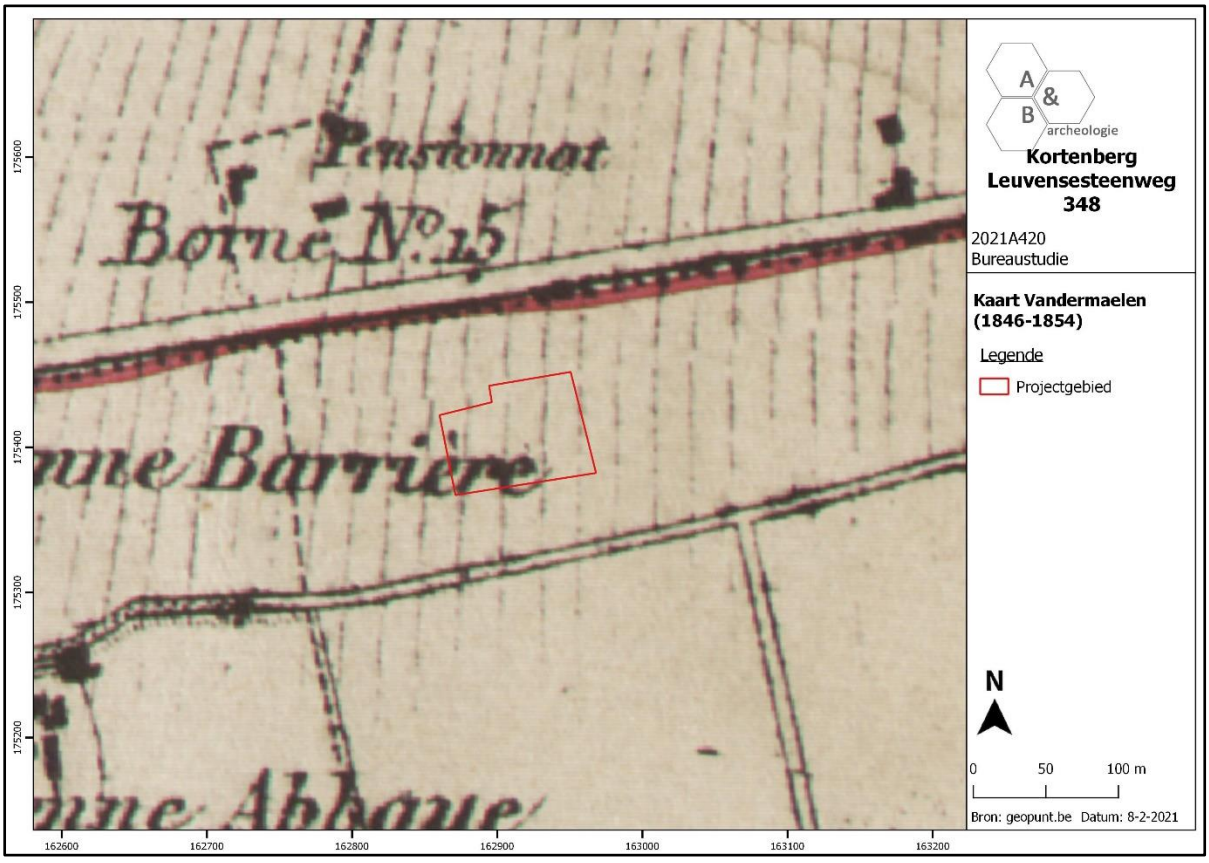
Figuur 16 Uitsnede uit de Ferrariskaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

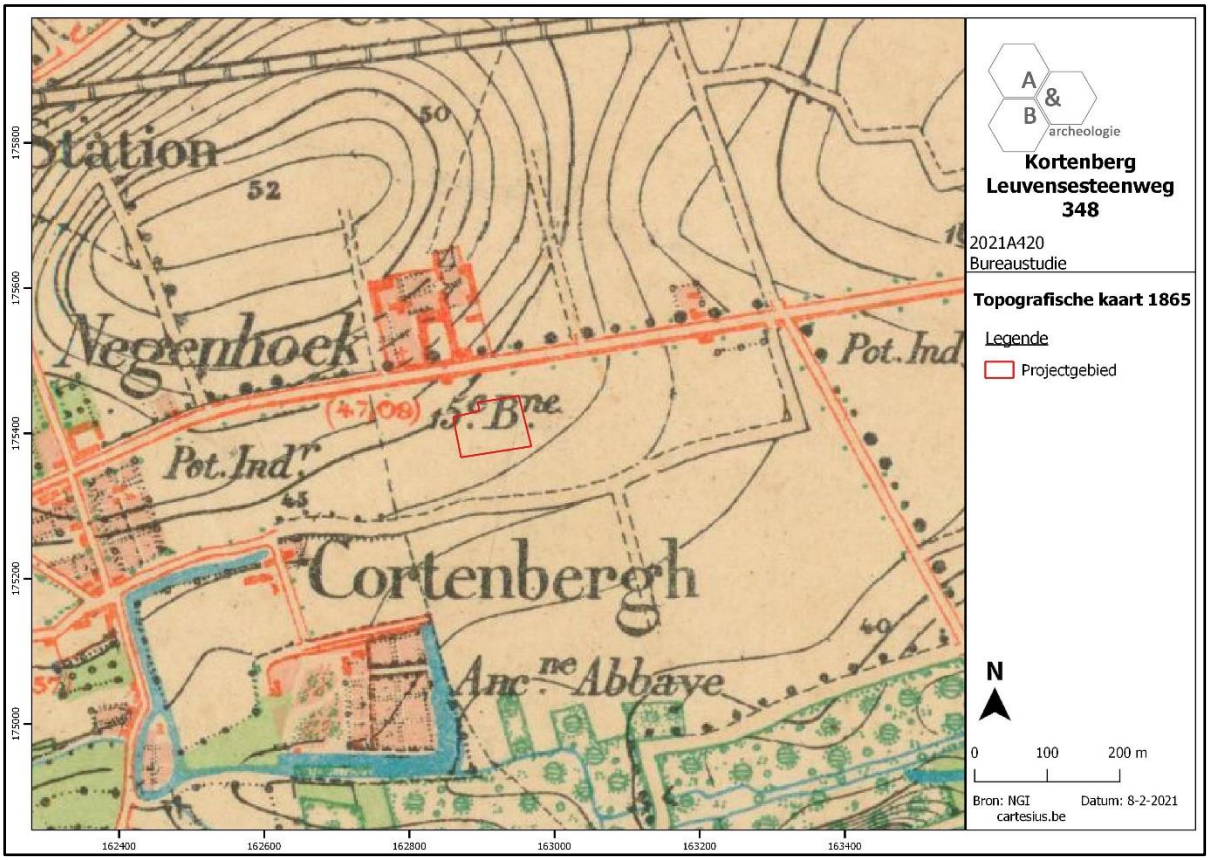
Figuur 17 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

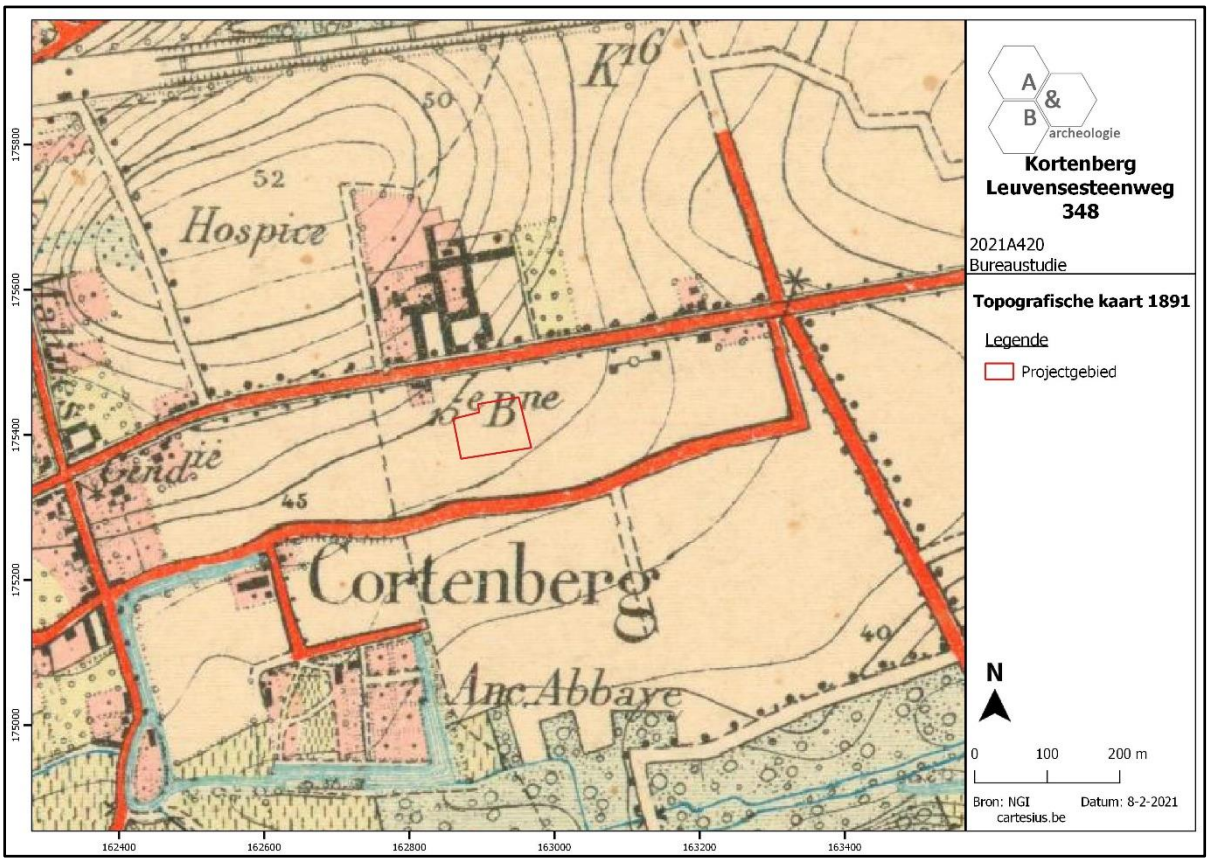
Figuur 18 Uitsnede uit de Poppkaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

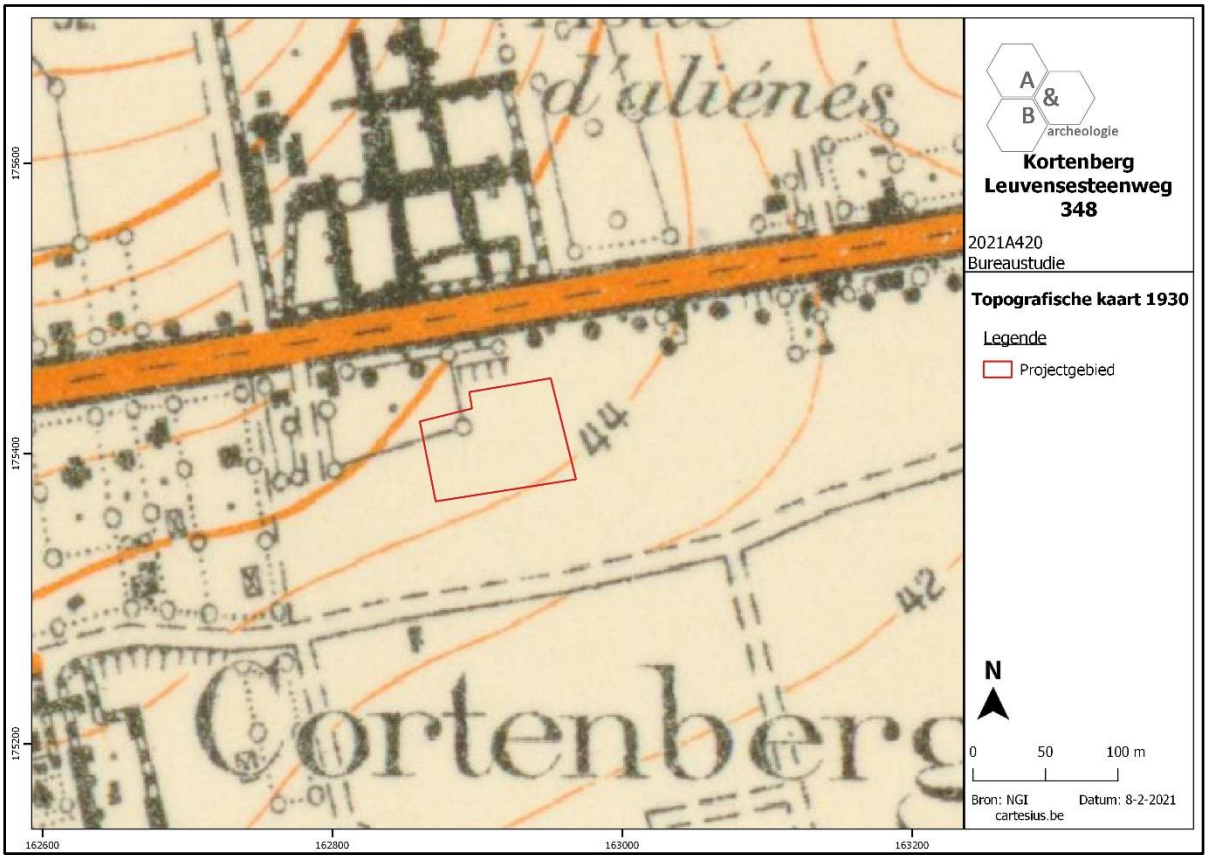
Figuur 19 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

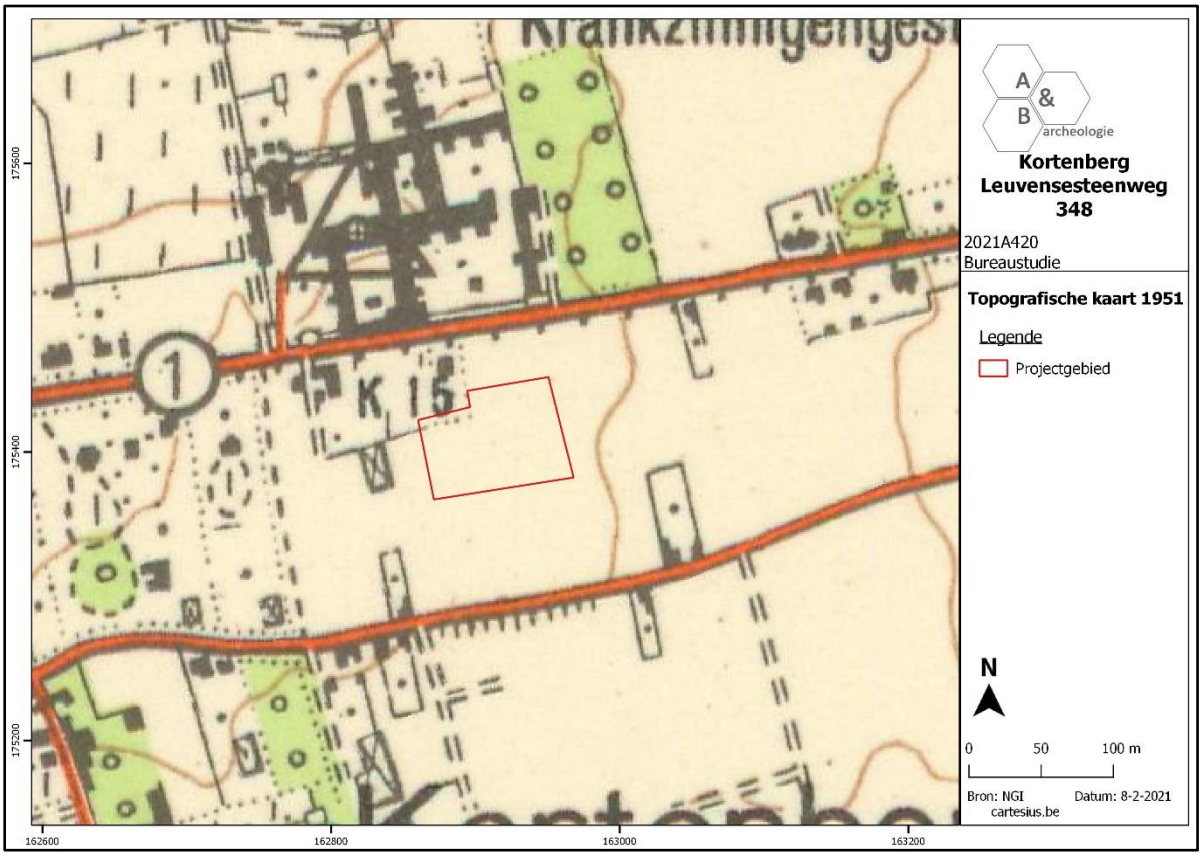
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1865, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

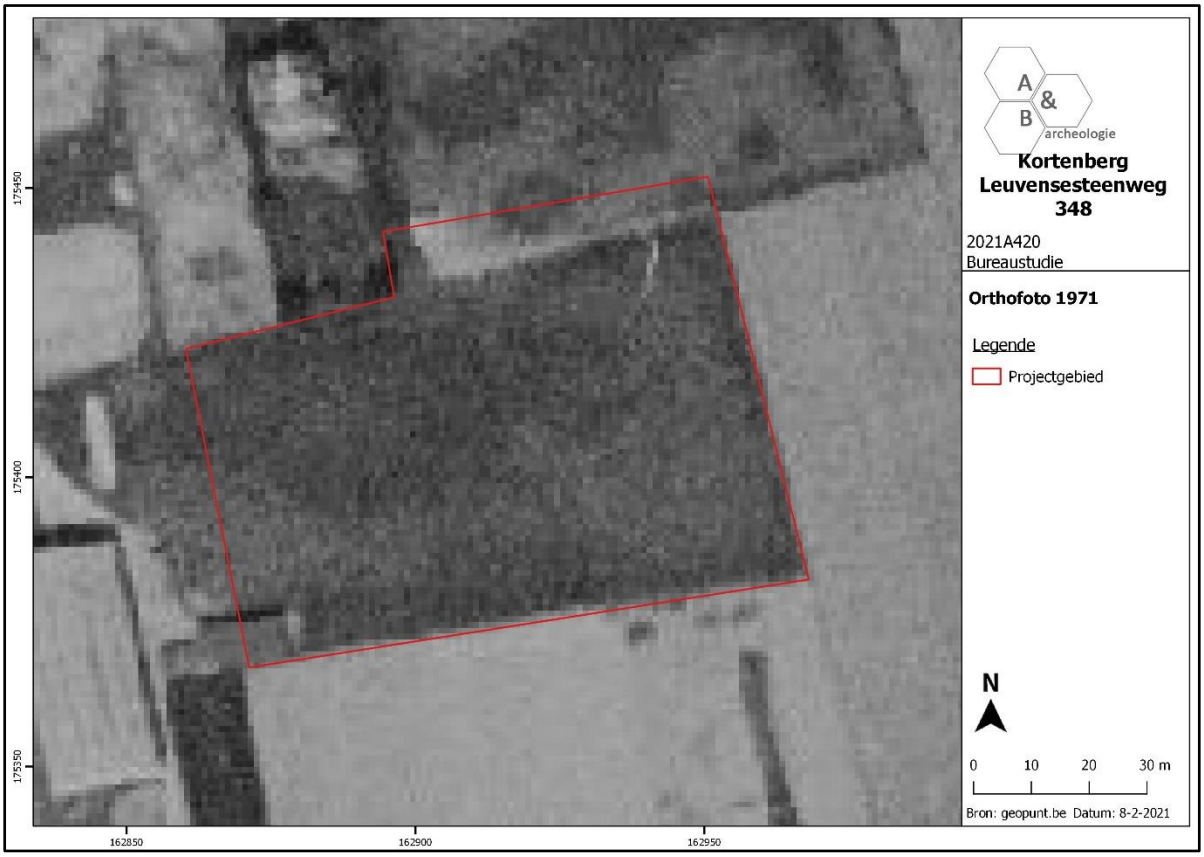
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1891, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 22 Uitsnede uit de topografische kaart van 1930, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

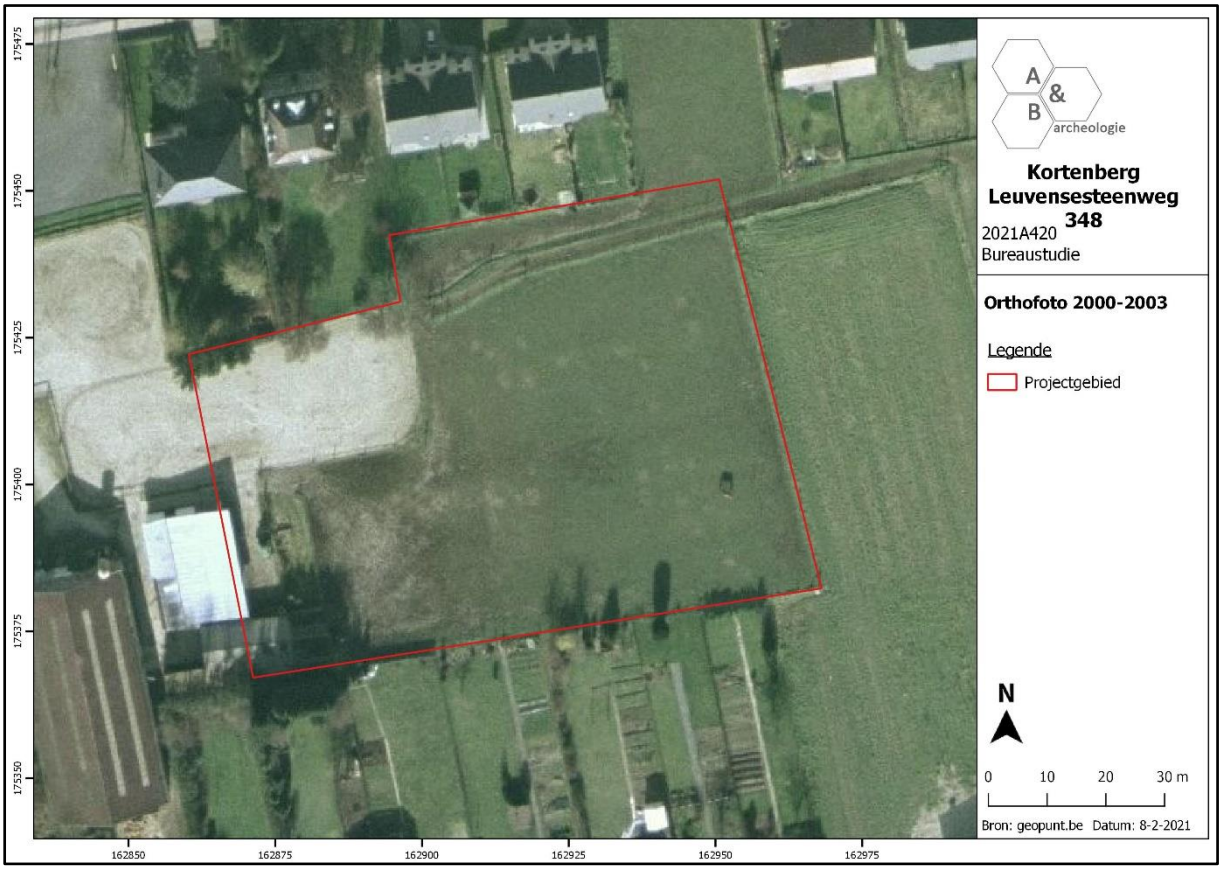
Figuur 23 Uitsnede uit de topografische kaart van 1951, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).

Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de centraal archeologische inventaris worden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied weinig sites weergegeven. Net ten westen van het plangebied werd in 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, op het terrein zelf vond nog geen archeologisch onderzoek plaats. In de ruime omgeving zijn sites aanwezig van de steentijd tot de nieuwe tijden, deze bevinden zich echter wel op enige afstand van het plangebied. Het betreft voornamelijk vondstmeldingen tijdens een controle der werken of veldprospecties en historische bouwwerken. De belangrijkste ervan worden hieronder besproken, andere worden weergegeven in tabelvorm.

Net ten westen van het plangebied werd in 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. De aangetroffen sporen waren vrijwel allen te linken aan de paardenmanége die op dat moment op het terrein aanwezig was. Daarnaast werden nog resten aangetroffen van witloofoventjes uit de jaren 1950-1960 afkomstig van een amateur witloofteler.

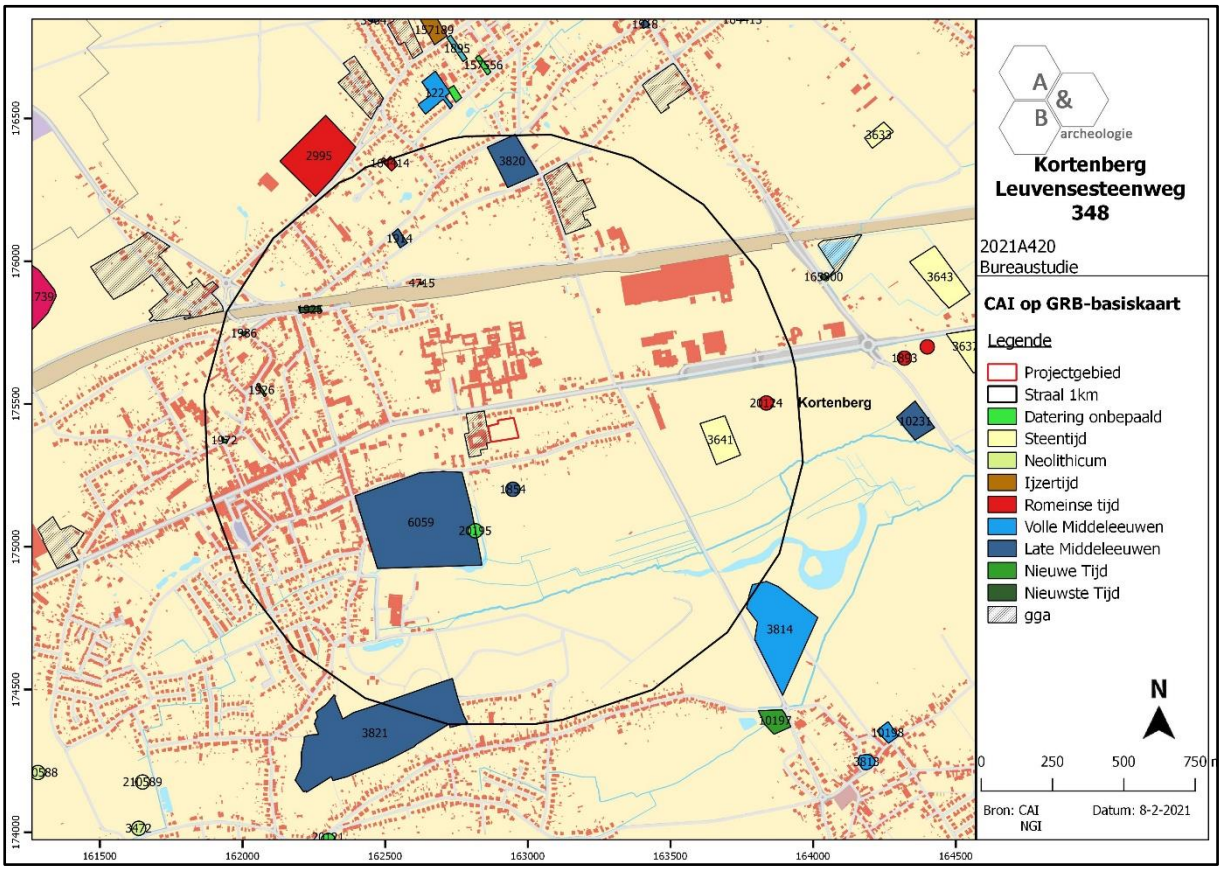
Net ten zuidwesten van het plangebied is de abdij van Kortenberg gelegen (CAI 6059). Deze benedictinessenabdij werd begin 12de eeuw gesticht door Godfried I van Brabant. De abdij ontwikkelde zich binnen het abdijdomein terwijl het omliggende gebied dienst deed als landbouwareaal. *"Gotische spitsboogpoort met afschuining-profiel in de zandstenen benedenverdiepeing van het later uitgebreid en gewijzigd poortgebouw (XVIII en XIX ?); goed bewaard houtwerk met ijzeren beslag; doorgang overkluisd met een spits tongewelf. Aanhorigheden in traditionele stijl uit XVII-XVIII (heden verbouwd tot woning). In de vernieuwde omheiningsmuur opnieuw gebruikt, XVIII zandstenen rondboogdeurtje met geprofileerde imposten en hartmotief in de sluitsteen (nr. 34). Classicistisch hoofdgebouw uit XVIII d; blijkbaar grondig aangepast (heden retraite-huis)."* CAI locatie 20195 vermeld een mogelijke ijskelder binnen het areaal.

De oorspronkelijke abdij ontstond ca. 500m ten zuiden hiervan op de 'Eikelenberg' (CAI 3821). In 1095 werd de abdijkerk ingezegend. In 1222 verhuisde de abdij naar haar huidige plaats, wellicht onder invloed van de bouwvalligheid van de gebouwen, de moeilijke bereikbaarheid en het gebrek aan water. De parochiekerk bleef op de oorspronkelijke plaats tot 1771. Er zijn vermoedens dat er op deze plaats in de 11de-13de eeuw een motte gevestigd was, mogelijk bevond zich op deze plek ook in de ijzertijd een nederzetting.

Ca. 1km ten noorden van het projectgebied is het Walravenshof gelegen, een hoeve die zijn oorsprong kent in de 14de eeuw.

CAI Locatie	Onderwerp	Details
1926	Toevalsvondst	Munten Oostenrijkse periode
1986	Toevalsvondst	Gasmasker WOII
1925	Toevalsvondst	Bakstenen riolering
4715	Toevalsvondst	Dakpannen, Romeinse villa?
1914	Toevalsvondst	Witte zandstenen fundering en krengbegraving, late ME Romeinse AW
164414	Toevalsvondst	Bouwmateriaal Romeinse periode
1854	Vondstmelding	GalloRomeinse fibula met

		veersluiting volgens Keltische traditie Denier geslagen te Leuven onder Hendrik II (1235-1261)
3641	Vondstmelding	Lithisch materiaal, kleine gebroken afslag, mediaal fragment van een licht gepatineerde sporadisch geretoucheerde kling, fragment van een gepolijste bijl.
20124	Vondstmelding	Fragment Romeinse fibula
1972	Historisch bouwwerk	Kapel van de Heilige maagd, 17de eeuw

Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van het bureauonderzoek kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- De Leuvensesteeweg en de Minneveldstraat bestonden reeds rond 1777. Het plangebied was op dat moment onbebouwd en in gebruik als akkerland. Dit blijft ongewijzigd tot eind 20ste eeuw. Vanaf dit moment maakt het plangebied deel uit van een paardenmanége die ten westen gelegen is, op de plaats van het huidige zorgcentrum. In deze periode is de zuidwestelijke hoek bebouwd en wordt in de noordwestelijke hoek een piste aangelegd. Ca. 2014-2015, wanneer de manége afgebroken word en een zorgcentrum word opgericht, krijgt het plangebied zijn huidig uitzicht.

- Het plangebied is gelegen op droge zandleemgronden, op een terrein dat ca. m helt richting het zuidoosten. Het bevindt zich ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug die zich verder ten westen uitstrekt. De vallei van de Molenbeek bevindt zich ca. 550m ten zuiden.

- In de omgeving van het plangebied zijn archeologische indicatoren gekend vanaf de steentijd tot de nieuwe tijden, zowel veldprospecties als toevalsvondsten bij controles der werken en proefsleuven. De abdij van Kortenberg bevindt zich ten zuidwesten van het plangebied, deze ontwikkelde zich echter binnen het abdijdomein terwijl de terreinen rondom dienst deden als landbouwareaal.

- Door de afwezigheid van archeologisch onderzoek in de omgeving kent het plangebied een eerder ongekende archeologische verwachting. Hoewel er bij het naastliggende terrein geen archeologische waarden werden aangetroffen, kan dit niet met zekerheid doorgetrokken worden naar het plangebied. Immers de ligging van het plangebied ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug en de aanwezigheid van droge leemgronden, maakt dat het plangebied een gemiddelde verwachting kent voor sites uit de metaaltijden en tot de late middeleeuwen.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Op het plangebied is een uitbreiding van het aanpalende zorgcentrum gepland. De uitbreiding omvat een gebouw in het westelijk deel van het terrein waarin 32 zorgflats in ondergebracht zullen worden. Het wordt met een corridor in de noordwestelijke hoek van het terrein verbonden met het huidig zorgcentrum. De unit zal volledig onderkelderd worden met een ondergrondse parking die verbonden zal worden met de ondergrondse parking onder het huidige zorgcentrum. Hiervoor zal ca. 3,1 tot 3,5m afgegraven worden. Rondom het terrein zal een brandweg aangelegd worden, deze volgt de perceelsgrenzen en sluit in het noord- en zuidwesten aan op een reeds bestaande wegenis van het zorgcentrum. In het westelijk deel van het terrein wordt een groenzone ingericht, verspreid langs de wegenis en het gebouw worden een aantal bomen aangeplant. Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van de ondergrondse parkeergarage, het aanleggen van de brandweg en het inrichten van de groenzone kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

De archeologische verwachting is door het ontbreken van archeologisch onderzoek in de omgeving eerder ongekend. Hoewel de nabijheid van de abdij van Kortenberg wordt verwacht dat deze zich ontwikkelde binnen het abdijdomein. Door de ligging van het plangebied op ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug die zich verder ten westen uitstrekt op droge zandleemgronden en de archeologische indicatoren in de ruime omgeving kent het plangebied een gemiddelde verwachting voor sites uit de metaaltijden tot de late middeleeuwen. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning.

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer ‘verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem’ (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een ‘vooronderzoek met ingreep in de bodem’ (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

In dit geval wordt deze onderzoeksmethode niet opportuun geacht om uit te voeren. Er zijn geen indicaties voor de mogelijke aanwezigheid van een *in situ* bewaarde steentijdsite op het terrein. Op het naastgelegen terrein werden bij het archeologisch vooronderzoek ook geen aanwijzingen gevonden voor in situ bewaarde steentijdsites. Deze gegevens kunnen doorgetrokken worden naar het plangebied. De bodemopbouw van het terrein is bovendien gekend op de bodemkaart.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te

meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet zinvol om uit te voeren en kan dus buiten beschouwing genomen worden. Wel dienen tijdens het proefsleuvenonderzoek de sleufvlakken en de grondhopen met de metaaldetector worden geïnspecteerd.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefputten in functie van steentijd artefactensites

Het doel van proefputten in functie van steentijd artefactensites is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op

te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen. Dit proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

De Leuvensesteeweg en de Minneveldstraat bestonden reeds rond 1777. Het plangebied was op dat moment onbebouwd en in gebruik als akkerland. Dit blijft ongewijzigd tot eind 20ste eeuw. Vanaf dit moment maakt het plangebied deel uit van een paardenmanége die ten westen gelegen is, op de plaats van het huidige zorgcentrum. In deze periode is de zuidwestelijke hoek bebouwd en wordt in de noordwestelijke hoek een piste aangelegd. Ca. 2014-2015, wanneer de manége afgebroken word en een zorgcentrum word opgericht, krijgt het plangebied zijn huidig uitzicht. Er gebeurde nog geen archeologisch onderzoek op het plangebied.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Het plangebied is met zekerheid vanaf de 18de eeuw grotendeels onbebouwd en in gebruik als akkerland/weiland. In de zuidwestelijke hoek wordt in de 20ste eeuw een bijgebouw opgericht, in de noordwestelijke hoek wordt een piste aangelegd. De rest van het plangebied blijft in gebruik als weide Bijgevolg kan gesteld worden dat de bodem niet tot weinig verstoord zal zijn.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Het plangebied is gelegen op droge zandleemgronden, op een licht hellend terrein. Mogelijk is sprake van colluvium gezien deze lichte hellingsgraad. Op basis daarvan kunnen oudere sporen goed bewaard gebleven zijn.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Op het plangebied is een uitbreiding van het aanpalende zorgcentrum gepland. De uitbreiding omvat een gebouw in het westelijk deel van het terrein waarin 32 zorgflats in ondergebracht zullen worden. Het wordt met een corridor in de noordwestelijke hoek van het terrein verbonden met het huidig zorgcentrum. De unit zal volledig onderkelderd worden met een ondergrondse parking die verbonden zal worden met de ondergrondse parking onder het huidige zorgcentrum. Hiervoor zal ca. 3,1 tot 3,5m afgegraven worden. Rondom het terrein zal een brandweg aangelegd worden, deze volgt de perceelsgrenzen en sluit in het noord- en zuidwesten aan op een reeds bestaande wegenis van het zorgcentrum. In het westelijk deel van het terrein wordt een groenzone ingericht, verspreid langs de wegenis en het gebouw worden een aantal bomen aangeplant. Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van de ondergrondse parkeergarage, het aanleggen van de brandweg en het inrichten van de groenzone kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. Gezien de landschappelijke ligging kan een gemiddelde archeologische waarde aan het terrein gegeven worden.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek in het volledige plangebied. Dit onderzoek bestaat uit het aanleggen van parallelle sleuven. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel voor sites met grondsporen in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen.

De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

4. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Kortenberg in de Leuvensesteenweg (provincie Vlaams-Brabant), waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied is ca. 6731m² groot en heeft een oost-west georiënteerde quasi rechthoekige vorm. Zowel in het noorden als in het zuiden grenst het aan private woningen langs de Leuvensesteenweg en Minneveldstraat. Ten oosten grenst het aan landbouwgrond, ten westen aan het zorgcentrum Residentie Hertog Jan. Het volledige projectgebied is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Er zijn geen afscheidingen of begroeiing aanwezig, langs de noordelijke en zuidelijke perceelgrens bevinden zich enkele bomen. Het maakte in een recent verleden deel uit van een manége die gesitueerd was op de plaats van het huidige zorgcentrum.

Op het plangebied is een uitbreiding van het aanpalende zorgcentrum gepland. De uitbreiding omvat een gebouw in het westelijk deel van het terrein waarin 32 zorgflats in ondergebracht zullen worden. Het wordt met een corridor in de noordwestelijke hoek van het terrein verbonden met het huidig zorgcentrum. De unit zal volledig onderkelderd worden met een ondergrondse parking die verbonden zal worden met de ondergrondse parking onder het huidige zorgcentrum. Hiervoor zal ca. 3,1 tot 3,5m afgegraven worden. Rondom het terrein zal een brandweg aangelegd worden, deze volgt de perceelsgrenzen en sluit in het noord- en zuidwesten aan op een reeds bestaande wegenis van het zorgcentrum. In het westelijk deel van het terrein wordt een groenzone ingericht, verspreid langs de wegenis en het gebouw worden een aantal bomen aangeplant. Er kan vanuit gegaan worden dat de bodem van het totale plangebied ernstig verstoord zal worden: het bouwrijp maken van de percelen, allerhande werfverkeer, het aanleggen van de ondergrondse parkeergarage, het aanleggen van de brandweg en het inrichten van de groenzone kent een diepe impact in de bodem en kan nefast zijn voor eventueel aanwezige archeologische sporen en sites.

De Leuvensesteeweg en de Minneveldstraat bestonden reeds rond 1777. Het plangebied was op dat moment onbebouwd en in gebruik als akkerland. Dit blijft ongewijzigd tot eind 20ste eeuw. Vanaf dit moment maakt het plangebied deel uit van een paardenmanége die ten westen gelegen is, op de plaats van het huidige zorgcentrum. In deze periode is de zuidwestelijke hoek bebouwd en wordt in de noordwestelijke hoek een piste aangelegd. Ca. 2014-2015, wanneer de manége afgebroken word en een zorgcentrum word opgericht, krijgt het plangebied zijn huidig uitzicht. Het plangebied is gelegen op droge zandleemgronden, op een terrein dat helt richting het zuidoosten. Het bevindt zich ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug die zich verder ten westen uitstrekt. De vallei van de Molenbeek bevindt zich ca. 550m ten zuiden. In de omgeving van het plangebied zijn archeologische indicatoren gekend vanaf de steentijd tot de nieuwe tijden, zowel veldprospecties als toevalsvondsten bij controles der werken en proefsleuven. De abdij van Kortenberg bevindt zich ten zuidwesten van het plangebied, deze ontwikkelde zich echter binnen het abdijdomein terwijl de terreinen rondom dienst deden als landbouwareaal. Door de afwezigheid van archeologisch

onderzoek in de omgeving kent het plangebied een eerder ongekende archeologische verwachting. De ligging van het plangebied ten zuiden van een zuidwest-noordoost georiënteerde rug en de aanwezigheid van droge leemgronden, maakt dat het plangebied een gemiddelde verwachting kent voor sites uit de metaaltijden en tot de late middeleeuwen.

Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden verkaveld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek over het volledige plangebied. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden behandeld in het programma van maatregelen.

5. Bibliografie

- http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/
- http://www.geopunt.be/kaart
- http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/
- http://www.ngi.be/topomapviewer/
- https://cai.onroerenderfgoed.be/
- https://www.google.com/maps
- http://oud.kortenberg.com/vrijetijd/toerisme/geschiedenis.php
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Kortenberg
- VAN DE KONIJNENBURG, R. , CLAESEN, J., DONDEYNE, S., 2014, *Archeologische prospectie Kortenberg, Leuvensesteenweg*, HAAST-rapport 2014-04, Bree.

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2020 (bron: geopunt.be). 7
Figuur 2 Uittreksel uit het plan geplande werken, het noorden bevindt zich links onderaan (bron: initiatiefnemer).....8
Figuur 3 Doorsnede van het plan 'geplande werken' met weergave van de ondergrondse parkeergarage. (bron: initiatiefnemer).....9
Figuur 4 Projectie van de geplande werken op het GRB (bron: geopunt.be en initiatiefnemer). 9
Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 10
Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). 11
Figuur 7 Zicht op het kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be). 11
Figuur 8 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..12
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be). 13
Figuur 10 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, detail (bron: geopunt.be).....13
Figuur 11 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV). 15
Figuur 12 Bodemprofiel van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op de terreinen van het aanpalende zorgcentrum (bron: Van de Konijnenburg et al. 2014.) 15
Figuur 13 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....16
Figuur 14 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....17
Figuur 15 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).....17
Figuur 16 Uitsnede uit de Ferrariskaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 19
Figuur 17 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....19
Figuur 18 Uitsnede uit de Poppkaart, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). 20
Figuur 19 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen, met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).....20
Figuur 20 Uitsnede uit de topografische kaart van 1865, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).....21
Figuur 21 Uitsnede uit de topografische kaart van 1891, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).....21
Figuur 22 Uitsnede uit de topografische kaart van 1930, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).....22
Figuur 23 Uitsnede uit de topografische kaart van 1951, met aanduiding van het plangebied (bron: cartesius.be en NGI).....22
Figuur 24 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be). 23
Figuur 25 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1979-1990 (bron: geopunt.be). 23
Figuur 26 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be). 24
Figuur 27 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).....26

Bijlage: Plan bestaande toestand, geplande werken (bron: initiatiefnemer)

N

BRANDWEG

VOETWEG nr 24

~98.12~

~84.72~

~7.24~

~38.10~

~57.16~

~21.15~

~11.92~

~3.30~

6371m²

4416

1840

1100

1000

4409

1216

1110

+10.90

+10.30

BINNENTUIN
WZC nr 248

+3.60

PLAT DAK
+3.60

PLAT DAK
+7.00

PLAT DAK
+4.80

PLAT DAK
+10.20

TERRAS +1

TERRAS +2

BALKON +1

BALKON +2

TALUD

440
860
840
450
1300
1700
290
1210
150
1840
1020
820
4350
110
470
300
200
390
1250
860
790
840
740
360
1200
655
1045
1245
2181

nr 350

nr 352

nr 356

nr 358

nr 360

nr 362

nr 364

nr 366

nr 368

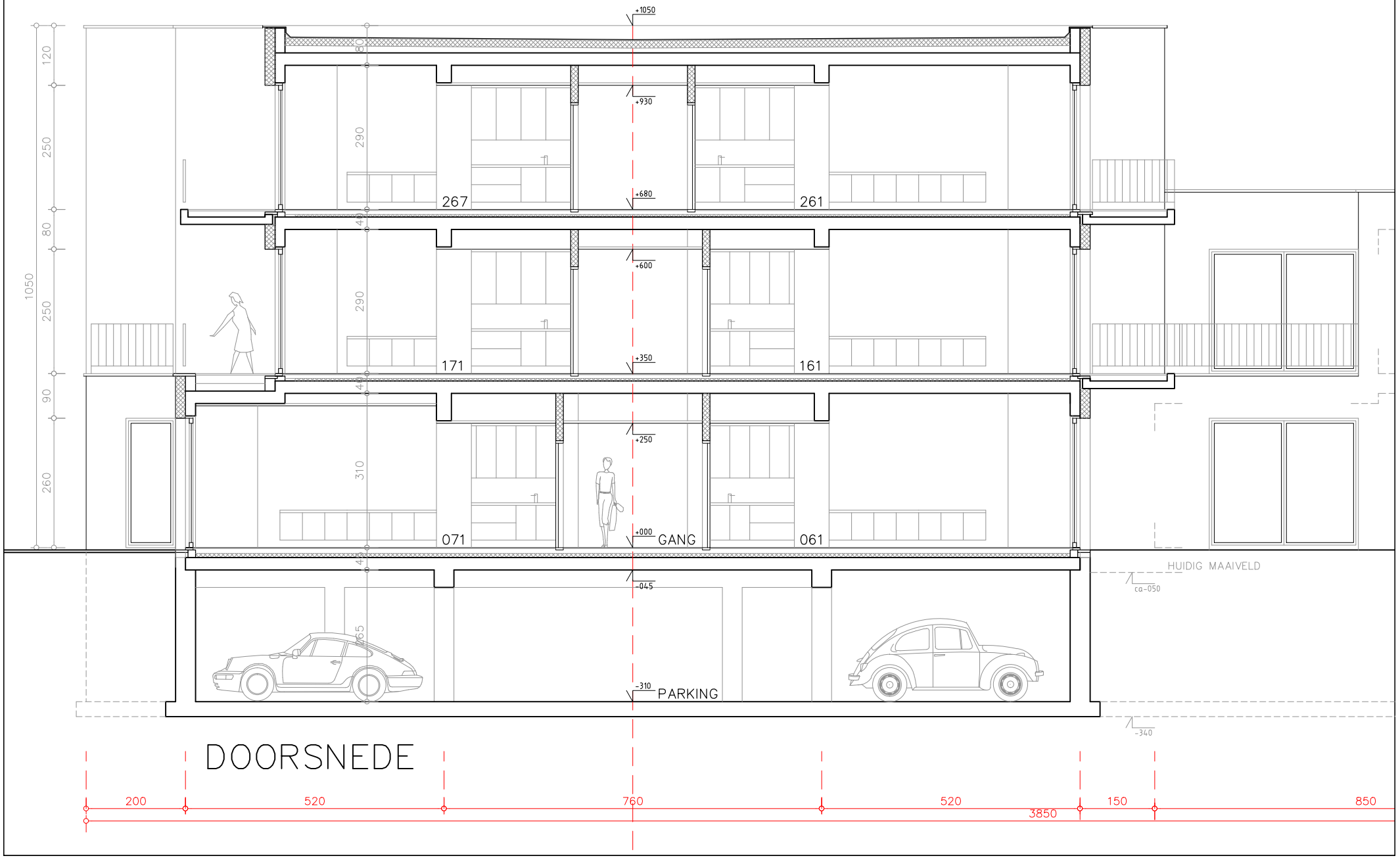
WONING nr 344

WONING nr 342

N2

LEUVENSESTEENWEG

UITBREIDING WZC HERTOG JAN – KORTENBERG
INPLANTINGSPLAN 1:500 25.01.21

+1050
+930
+680
+600
+350
+250
+000
-045
-310
-340
267
261
171
161
071
061
GANG
PARKING
HUIDIG MAAIVELD
ca-050
1050
120
250
80
250
90
260
80
290
400
290
400
310
400
365
200
520
760
520
150
850
3850

DOORSNEDE